

УДК 1:316]:616–036.21
DOI: 10.17721/sophia.2022.19.9

Є. А. Харьковщенко, д-р філос. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8241-1625
e-mail: sacerdos@ukr.net

Л. Г. Конотоп, д-р філос. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
e-mail: milagrigwu.1952@gmail.com

ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ І КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ

Для подолання кризи в сучасному українському православії і становлення Православної Церкви України – канонічної за змістом і національної за формою життєдіяльності – необхідне, насамперед, глибинне осмислення становлення та розвитку Київської митрополії та її взаємодії з Константинопольським патріархатом. Дослідники запровадження в Україні християнства мають певні складнощі в аргументації, оскільки не можуть оперувати конкретними історичними свідченнями про одночасне із християнізацією створення й охрещення в Києві церковної організації. Розбудова київської митрополії мала непростий, складний характер й обумовлювалася багатьма чинниками: від політичних до конфесійних. Проблему досліджували вчені Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України в багатотомній "Історії релігій в Україні" (А. Колодний, П. Яроцький, О. Саган). Зазначеною проблематикою займається й кафедра релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Є. Харьковщенко, С. Руденко, О. Предко, Є. Нетецька). Окреслені питання обговорювали і на круглому столі "Патріарх Варфоломій I: сучасна парадигма православної теології" міжнародної конференції "VII Танчерівські читання" у жовтні 2021 р. Українські вчені на основі нових можливостей, джерел, наукових контактів продовжують дослідження складних проблем європейського цивілізаційного вибору нашої держави, щоб уникнути чисельних ідеологічних, конфесійних штампів, нав'язаних нам упродовж віків нашої християнської історії.

Ключові слова: митрополія, патріархат, Вселенське православ'я, автокефалія, диптих.

Для становлення Православної Церкви України – канонічної за змістом і національної за формою життєдіяльності – необхідне, насамперед, глибинне осмислення виникнення і розвитку Київської митрополії та її взаємодії з Константинопольським патріархатом. Розбудова митрополії в Києві мала непростий характер і обумовлювалася багатьма чинниками: від політичних до конфесійних.

Хрещення киян стало початком масового навернення населення Київської Русі у християнство. Як відомо, після офіційного хрещення столиці, митрополії в Києві певний час не було, хоча самостійне архієпископство існувало близько 120 років перед хрещенням у Тмутаракані й за 80 років до цієї події у Перемишлі [14, с. 252].

Смерть князя Володимира і крамола Святополка поставили молоде християнство Київської Русі та його церкву у скрутне становище. Ярослав і Мстислав, розгромивши Святополка, поділили державу на Лівобережну і Правобережну, де кожний намагався створити власний релігійний центр. З огляду на те, що тмутараканське архієпископство залишилося на Лівобережжі, Ярослав розпочав переговори з Константинополем щодо встановлення в Києві митрополії. Це було зроблено 1037 р., коли до Києва прибув перший митрополит – грек Теопемпт. Він став офіційним главою Київської митрополії і всіх православних церков регіону й одразу розпочав втілювати в життя популярну саме тоді візантійську месіансько-пірамідальну ідеологію "Другого Риму".

Перші грецькі митрополити та єпископи цим викликали не увагу до себе, а до того ж не мали змоги допомогти в розвії християнства в Київській Русі через незнання старослов'янської мови, місцевих традицій, звичаїв, обрядів тощо. Вони вимагали переходу на теоретичні засади візантійського варіанта християнства і копіювання в усьому грецького обряду, а тому також нерідко конфліктували із князями і патріотично зорієнтованим духовенством.

На те, якою саме була розбудова церкви після християнізації Київської Русі, існує досить багато різних наукових поглядів. Це зумовлено тим, що дотепер не вироблено однозначних поглядів на сам процес запровадження християнства і його конфесійний вектор. М. Брайчевський і В. Рибак є прибічниками думки, що ще в часи київських князів Аскольда і Діра з Візантії прибув митрополит і що вже тоді церква мала статус митрополії у складі Константинопольської патріархії [1].

Прихильники такого підходу апелюють до звістки патріарха Фотія в "Окружному посланні східним архієпископам", про те, що в Києві "... прийняли єпископа і пастиря і вдалися надзвичайно ревно і пильно до служіння Ісусу Христу" [5, с. 34]. Цей факт підтверджує й Костянтин Багрянородний у біографії засновника македонської династії Василя Македонянина. Проте вітчизняні давні списки літопису про цю подію мовчать. А пізніші літописи коротко згадують про призначення Фотієм митрополита Михайла чи Леона.

Дійсно, наприкінці IX ст. в "руській землі" організаційно формується церковна структура – митрополія, на чолі якої став болгарин Михайло. Про цей факт свідчить церковний статут Лева VI (наприкінці IX – на початку X ст.), у якому кафедра Русі стоїть на 61 місці [3, с. 8]. Михайло продемонстрував перед київською верхівкою "чудо" з нетлінним Євангелієм (поплав його у вогонь і вийняв неушкодженим) і завдяки чому, за літописом, схилив київського князя до прийняття християнства [11, с. 54].

Відомий російський дослідник історії християнства в Київській Русі М. Присьолов обґрунтував ідею щодо підпорядкування першої церковної організації в ній не Константинополю, а незалежному Охридському патріаршату [12, с. 13]. Відомо, що після прийняття християнства Болгарія домагається заснування автономної архієпископії. У її межах широко впроваджують слов'янською мовою писемність, книжність, богослужіння. Значний імпульс процесу утворення слов'янського

варіанта християнства в Болгарії надають учні Кирила і Мефодія. Вони сприяли витісненню з богослужіння грецької мови, заміни її на слов'янську, а також слов'янізації вищого болгарського духовенства. Створена першовчителями слов'ян у Моравії церковна організація стає міцною опорою держави і, водночас, своєрідною ідеологічною моделлю, яку прагнуть запозичити сусідні слов'янські лідери.

За свідченням Т. Коструби: "Каталоги київських митрополитів у перших століттях християнства в Україні [...] мають великі прогалини" [7, с. 19]. Оскільки в повідомленнях Фотія і Костянтина Багрянородного немає жодних географічних указівок, то це дало підстави деяким дослідникам (М. Чубатий) [14] віднести ці відомості до Тмутараканської Русі, де, на його думку, і було засновано митрополію. Однак найбільш науково обґрунтованою можна визнати думку про те, що ці документи відображають поступовий процес залучення до християнства східних слов'ян, а призначення митрополита або іншого "духовного пастиря", якщо й було, то не держало необхідного, як практикується в таких випадках, канонічного оформлення. У монографії "Історія православної церкви в Україні" зазначено, що нині не існує достатніх підстав стверджувати, що саме відтоді існувала в Київській Русі митрополітична кафедра [3, с. 8–22].

Перша згадка про митрополита в літописі з'являється під 1039 р., а всі подальші спроби відтворити хоч будь-яку хронологію до вказаного року будуються на непевних доказах. Той самий Т. Коструба подає приблизний список митрополитів у такій послідовності: "... перший Михайло (988–992), другий Леон (992–1008), третій Іван (1008–1033), четвертий Теопемт (1033–1050), п'ятий Іларіон (1051–1068)" [10, с. 19].

Однак літописець не повідомляє, що у хрещенні Київської Русі брали участь візантійські ієрархи. Як відомо, князь Володимир привіз із завойованого Корсуня "попів корсунських", і першу церкву святої Богородиці (Десятинну) він "доручив Настасу Корсунцю і поставив попов корсунських служити в ній" [11, с. 189]. У "Повісті временних літ" подано такі слова Володимира: "Оце даю церкві оцій святої Богородиці від себе і від моїх городів десяту частину..." [11, с. 195].

Літописець підкреслює, що на чолі новоствореної церкви після хрещення Київської Русі став корсунський піп Анастас, а сам процес хрещення киян здійснювали попи без будь-яких звань. І це є історичною правдою, оскільки жоден церковний ієрарх не міг би здійснити такої неканонічної акції, як хрестити людей масово в річці, а не індивідуально у храмі. Саме таке порушення не могло б відбутися, якби Київська Русь охрещувалася б під прискіпливою опікою Константинопольського патріарха. Цей акт міг здійснитися лише в тому випадку, коли Київська Русь хрестилася б самостійно. Отже, немає підстав однозначно стверджувати, що Київська Русь приймає візантійський варіант створення церковної організації. Академік Б. Греков щодо цього зауважував: "... християнство на Русі... виявилось в підсумку не візантійським і не римським, а руським" [4, с. 392].

Саме тому князь Володимир, який блискуче впорався із проблемою впровадження державної релігії, не зміг водночас ефективно розв'язати питання створення канонічної церковної організації. Коли очолювана корсунським духовенством новостворена церква спробувала утвердити себе серед інших церков, то жодна з них не захотіла її визнати. Це, мабуть, єдине завдання, пов'язане з релігійною реформою, яке не зміг чи не встиг виконати князь Володимир. Тому це й

спонукало його сина Ярослава Мудрого розпочати складні переговори із християнськими центрами про створення церковної організації. Візантія, заперечуючи претензії Києва на автокефалію, насамперед через негативний для себе досвід створення болгарського архієпископства, погоджується прислати митрополита. Проте діяльність Теопемта, як уже зазначалося, виявилася не на висоті вимог часу.

1051 р., уже за одноосібного правління великого князя Ярослава Мудрого, собор єпископів у Києві зробив першу спробу обрати на митрополітичну кафедру русича Іларіона, незважаючи на те, що константинопольський патріарх мав загрозувати карою за таку дію. Столиці київської і константинопольської церков у цей період, тобто саме тоді, коли Рим і Константинополь розірвали церковну єдність (1054), були перервані.

Повторна спроба проголосити автокефалію Київської митрополії відбулася за великого князя Ізяслава 1147 р., коли собор єпископів віддав митрополітичну кафедру князівському ставленнику Клименту Смолятичу. Предсідник собору, чернігівський митрополит Онуфрій, на закид єпископів із півночі, мотивував висвячення митрополита Смолятича благословенням останнього мощами св. Климента, що перебував у Києві із часів Володимира Великого.

Ці дві події відбулися через таку специфічну рису місцевої християнської церкви, як соборноправність. І. Огієнко зазначав: "Ніхто з її ієрархів не правив самовладно, ... всі посади були виборні" [9, с. 74]. З огляду на це як обов'язковий колективний орган при митрополіті, згідно з канонами, діяв помісний собор, тобто зібрання єпископів епархій.

Проте наявність таких особливостей не допомогла в розбудові незалежної церковної організації. Як перша, так і друга спроби домогтися автокефалії були невдалими, насамперед тому, що митрополіти Іларіон і Климент були провідниками теорії християнського універсалізму із чітко визначеним змістом, а саме – як схрещення позитивних рис східного і західного варіантів християнства з розвинутою передхристиянською слов'янською культурою. Г. Флоровський писав: "Не можна уявити собі Київську церкву як щось замкнуте і самотнє. У XI і XII ст. вона досить тісно була пов'язана і з Царградом, з Афоном, і з Палестиною, й із Заходом зв'язки були постійними й досить розвиненими" [13, с. 7].

Після розколу 1054 р., який, практично, не зачепив християнство в Київській Русі, усі зусилля Константинополя було спрямовано на ліквідацію антипірамідальних засад місцевого християнства. Насамперед це зводилося до позбавлення можливості перебування на митрополітичній кафедрі русичів або підтримання тих ієрархів, особливо з північних земель, які мали провізантійську орієнтацію. Урешті-решт Візантія домоглася свого після смерті князя Ізяслава, розгромивши національний церковний табір на чолі із Климентом Смолятичем і встановивши пірамідальний контроль над Київською митрополітичною кафедрою. Прихильники митрополітичності русича залишилися в основному в Києво-Печерській лаврі, а противники, яких репрезентувала молодша лінія князів Мономаховичів, починаючи від другої половини XII ст., від Юрія Долгорукого, а потім за Андрія Боголюбського, поширюють візантійське вчення на північних землях уже напіврозпалої київської держави. Відтоді зароджується московський пірамідальний варіант православ'я, в основу якого покладено практику цезарепапізму і месіанства "Третього Риму", здійснюється відхід від засад християнського універсалізму.

Пізносередньовічні державно-політичні зміни призвели до того, що монголо-татарська навала і руйнація Києва були використані прибічниками територіальних, політичних і духовних зазіхань сильних сусідніх державних утворень, для мотивації причин перенесення кафедри київських митрополитів спочатку до Володимира (1299), а згодом до Москви (1325). Ця акція викликала спротив Константинопольської патріархії.

У помонгольську добу канонічна територія Київської митрополії розділяється між Литвою, Польщею і Московським князівством, які наполягали на власному варіанті розв'язання питання щодо перебування митрополитів і сфери повноважень Київської митрополії. Московія категорично заперечувала зверхність Києва в церковних справах: 1448 р. нею проголошено автокефалію своєї церкви, а 1589 р. – патріархат. Перехід Москви на месіансько-пірамідальні позиції повністю зробив українську церкву православною провінцією Московського патріархату. До того ж українська церква постійно зазнавала утисків від польської влади. Вихід із кризи вбачався деякими ієрархами православ'я в Україні (Михайло Рогоза) у прийнятті унії з Римом і скликанні щодо цього собору.

Собор 1596 р. констатував: "Насамперед: побачили ми, єпископи, у старих наших їх милостях патріарха великі недоладності і недбалість у ставленні до Церков Божих і до священного закону та самих поневолення, і як із чотирьох патріархів стало вісім...." і ратифікував тридцять три пункти "Статей унії", зголосившись стати під проводом римського "пастиря одного, головного, якому самим нашим спасителям це довірено" [15, с. 36–38].

Утворення Української греко-католицької церкви призвело до конфесійного розмежування України й українців, наслідки якого намагалися подолати два визначні митрополити – православний Петро Могила та уніатський Йосип Вільямін Рутський, щоб знайти шляхи примирення "Русі з Руссю". Однак спроба "універсальної унії" та утворення Київського патріархату зазнали краху, оскільки цей екуменічний проєкт, що ґрунтувався на киевоцентричності українського християнства і концепті "Київ – Другий Єрусалим", був вороже зустрінутий промосковською партією в Україні й фактично відхилений тодішніми панівними колами Вселенського патріархату та Апостольської столиці, які, хоча й не заперечували самої ідеї Київського патріархату Української Церкви, однак свою відмову дати формальну згоду на його реалізацію виправдовували мотивами політичної кон'юнктури, що впливає з їхньої "східної політики".

Єрусалимський патріарх, повертаючись після призначення 1620 р. Московського патріарха й ознайомивши останнього з релігійною ситуацією в Україні, констатувавши, що "в вашій богохранимій державі ми маємо чин доносителя" [6, с. 299], таємно висвячує на зворотному шляху в Україні православних єпископів на ті єпархії, які вже займали уніати. Натомість у контексті месіанської практики "Третього Риму" московського православ'я, відродження православної ієрархії в пірамідальному контексті не вдалося, а плеяда видатних митрополитів на чолі Київської митрополії сприяла закріпленню ними за Києвом слави "Другого Єрусалиму" – оплоту всього християнства.

Приєднання практично відразу після Переяславської Ради 1686 р. Київської митрополії до Московського патріархату лише загострило вікову боротьбу українського православ'я за автокефалію. Історія і канонічний аспект цього акту, його появи і скасування, детально проаналізовані Його Всесвятістю Патріархом Варфоломієм, і є методологією об'єктивного розуміння

церковної історії для уникнення численних ідеологічних, конфесійних штамів, нав'язаних нам упродовж віків "претендентами" на спадщину Київської митрополії до зміни її юрисдикції [10].

У XVIII ст. церковне життя в Україні остаточно підпорядковують російському уряду. Вікова Київська митрополія втрачає залишки власної автономії і перетворюється на рядову єпархію Московського патріархату. Від 1722 р. київський першоієрарх уже не має свого історичного значення як голова української церкви через її ліквідацію. Натомість у середині століття проукраїнські симпатії цариці Єлизавети сприяли відновленню Київської митрополії. Однак уже її наступниця українофобка Катерина II вилучає з митрополичого титулу частину "і малої Русі", чим перетворює київського першоієрарха на митрополита "Київського і Галицького", дбаючи, щоб Київську кафедру посідали не українці. У XIX ст. Київська митрополія вступає з митрополитом-іноземцем на чолі.

У середині XIX ст. національно-демократична громадськість України ставить питання щодо автокефалії православної церкви в Україні. Однак щодо руху за автокефалію православної церкви в Україні як реальну силу можна говорити лише після Лютневої революції 1917 р. 1 січня 1919 р. відбулася нова спроба декретом Директорії УНР проголосити автокефалію церкви в Україні. Проте, розуміючи виняткове значення національної церкви в розбудові української держави, лідери Директорії вважали за необхідне домогтися визнання української церкви іншими помісними церквами. З огляду на це було підготовлено офіційне звернення до Константинопольської патріархії у справі визнання автокефалії православної церкви в Україні.

Однак відправлений до Стамбулу міністр сповідань О. Лотоцький не отримав позитивної відповіді від Вселенського патріарха, який мотивував відмову тим, що автокефалія "стає неможливою із причин канонічних через вакантність патріаршої кафедри" [8, с. 84]. Зауважимо, що ініціатори автокефалії кінцеву модель української помісної церкви бачили у формі Київського патріархату.

На західноукраїнських землях, що відійшли до Польщі, діяла автокефальна церква – Польська автокефальна православна церква. 1924 р. вона одержала статус автокефалії від Вселенського Патріарха Григорія VII як частина Київської митрополії. В Україні спершу стурбовано сприйняли цей акт, але після розгрому Української автокефальної православної церкви справу відродження автокефалії було покладено на єпископат польської церкви. Під час Другої світової війни Польська автокефальна православна церква служила плацдармом для відновлення автокефалії в Україні.

Процеси, пов'язані з розпадом СРСР і демократизацією церковного життя, призвели до зростання напруженості в українському православному релігійному середовищі. Вікова боротьба української еліти за автокефальну помісну українську православну церкву відновилася з новою силою, що й було реалізовано з наданням Православної Церкві України Його Всесвятістю Патріархом Варфоломієм Томосу. Українська церква посіла своє місце в Диптиху православних церков світу. Українські вчені на основі нових можливостей, джерел, наукових контактів продовжать дослідження власної церковної історії.

Отже, віковична тема Української помісної церкви, рівноправної з іншими й шанованої в усьому православному світі, є актуальною для сучасного етапу розвитку України. Усі розуміють, що наявність національної незалежної церкви означає повноту державного суверені-

тету. Вона стала втіленням заповітної мрії релігійно-політичної еліти, діячів й учасників національно-релігійного руху, розпочатого ще в часи християнізації.

Список використаних джерел

1. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі / ред. М. В. Попович; АН УРСР, Ін-т археології. Київ : Наукова думка, 1988. 259 с.
2. Варфоломій І: 30 років патріаршого служіння в контексті України. Київ : Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні" та Фонд пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира, 2021. 112 с.
3. Глушак А., Харьковщенко Є. Особливості християнства в Київській Русі. *Історія православної церкви в Україні*. Київ : Український центр духовної культури, 1997. С. 8–22.
4. Греков Б. Киевская Русь. Москва : Госполитиздат, 1953. 568 с.
5. Грушевський М. Війми з жерел до історії України-Руси : до половини XI віка. Львів : Накладом авт., 1895. 122 с.
6. Каптерев Н. Характер отношений России к православному Востоку в XVI и XVII столетиях. 2-е изд. – Сергиев Посад : Кн. Маг. М.С. Елова, 1914. 299 с.
7. Коструба Т. Нариси з церковної історії України X–XIII століття. Торонто : Українське вид-во "Добра Книжка", 1955. 142 с.
8. Лотоцький О. Сторінки минулого. Т. 1–4. 2-ге вид. Нью Йорк : Вид-во УПЦ в США, 1966. Ч. 4. 286 с.
9. Огієнко І. І. Українська церква: Нариси з історії Української Православної Церкви : у 2 т. : Т. 1–2. Київ : Україна, 1993. 284 с.
10. Патріарх Варфоломій І. Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі / пер. з англ. Київ : Дух і літера, 2011. 360 с.
11. Повесть врем'яних літ: за Іпатським списком / пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. Київ : Рад. письменник, 1990. 558 с.
12. Приселков М. Очерки по церковно-политической истории киевской Руси X–XII вв. М. : Изд-во Юрайт, 2019. 232 с.
13. Флоровский Г. Пути русского богословия / Вильнюсское православное епархиальное управление. Вильнюс : Вильтис, 1991. 601 с.
14. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. Т. 1 (до 1353 р.). Рим ; Нью-Йорк : Видання УКУ, 1965. 816 с.

15. Dokumenta Unionis Berestensis eiusque auctorum (1590–1600) / ed. Athanasius G. Welykyj. Romac, 1970. 540 p.

References

1. Brajchevskij M. Utverzhennya hristijanstva na Rusi / red. M. V. Popovich; AN URSS, In-t arheologii. Kiyiv : Naukova dumka, 1988. 259 s.
2. Varfolomij I: 30 rokov patriarshogo sluzhinnya v konteksti Ukraini. Kiyiv, "Stavropigija Vselenskogo Patriarhatu v Ukraini" ta Fond pam'yati Blazhennishogo Mitropolita Volodimira. 2021. 112 s.
3. Glushak A., Harkovshenko Ye. Osoblivosti hristijanstva v Kiyivskij Rusi. Istorija pravoslavnoy cerkvi v Ukraini. Kiyiv, Ukrainyskij centr duhovnoyi kulturi. 1997. S. 8–22.
4. Grekov B. Kievskaya Rus. Moskva : Gospolitizdat, 1953. 568 s.
5. Grushevskij M. Viyimki z zherel do istoriyi Ukraini-Rusi : do poloviny XI vika. Lviv : Nakladom avt., 1895. 122 s.
6. Kapterev N. Harakter otnoshenij Rossii k pravoslavnomu Vostoku v XVI i XVII stoletiyah. 2-e izd. – Sergiev Posad : Kn. Mag. M.S. Elova, 1914. 299 s.
7. Kostruba T. Narisi z cerkovnoyi istoriyi Ukraini H–HIII stolittya. Toronto, Ukrainyske Vidavnicтво "Dobra Knizhka" 1955. S. 19.
8. Lotockij O. Storinki minulogo. T. 1–4. 2-ge vid. Nyu Jork : Vid-vo UPC v SShA, 1966. Ch. 4. 286 s..
9. Ogijenko I. I. Ukrainyska cerkva: Narisi z istoriyi Ukrainyskoyi Pravoslavnoyi Cerkvi : u 2 t. : T. 1–2. Kiyiv : Ukrainya, 1993. 284 s.
10. Patriarh Varfolomij I. Vich-na-vich iz Tajnoyu. Pravoslavne hristijanstvo u suchasnomu sviti / per. z angl. Kiyiv : Duh i litera, 2011. 360 s.
11. Povist vrem'yanih lit: za Ipatским spiskom / per. z davnoruskoyi, pislyaslovo, koment. V. V. Yaremenka. Kiyiv : Rad. Pismennik, 1990. 558 s.
12. Prisyolkov M. Ocherki po cerkovno-politicheskoj istorii kievskoj Rusi X–XII vv. M. : Izd-vo Yurajt, 2019. 232 s.
13. Florovskij G. Puti russkogo bogosloviya / Vilnyusskoe pravoslavnoe eparhialnoe upravlenie. Vilnyus : Viltis, 1991. 601 c.
14. Chubatij M. Istorija hristijanstva na Rusi-Ukraini. T. 1 (do 1353 r.). Rim ; Nyu-Jork : Vidannya UKU, 1965. 816 s.
15. Dokumenta Unionis Berestensis eiusque auctorum (1590–1600) / ed. Athanasius G. Welykyj. Romac, 1970. 540 p.

Надійшло до редколегії 21.10.21

Е. А. Харьковщенко, д-р филос. наук, проф.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
Л. Г. Конотоп, д-р филос. наук, проф.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

К ИСТОРИИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ КОНСТАНТИНОПОЛЬСКОГО ПАТРИАРХАТА И КИЕВСКОЙ МИТРОПОЛИИ

Для преодоления кризиса в современном украинском православии и становления Православной Церкви Украины – канонической по содержанию и национальной по форме жизнедеятельности – необходимо, прежде всего, глубинное осмысление становления и развития Киевской митрополии и ее взаимодействия с Константинопольским патриархатом. Исследователи внедрения в Украине християнства испытывают определенные трудности в аргументации, поскольку не могут оперировать конкретными историческими свидетельствами об одновременном с христианизацией создании и крещении в Киевской церковной организации. Развитие киевской митрополии носило непростой, сложный характер и обуславливалось многими факторами: от политических до конфессиональных. Проблему исследовали ученые Отделения религиоведения Института философии НАН Украины в многотомной "Истории религий в Украине" (А. Колодний, П. Яроцкий, А. Саган). Этой проблематикой занимается кафедра религиоведения философского факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко (Е. Харьковщенко, С. Руденко, А. Предко, Е. Немецкая). Указанные вопросы обсуждали и на круглом столе "Патриарх Варфоломей: современная парадигма православной теологии" международной конференции "VII Танчеровские чтения" в октябре 2021 г. Украинские ученые на основе новых возможностей, источников, научных контактов продолжают исследование сложных вопросов европейского цивилизационного выбора нашего государства во избежание многочисленных идеологических, конфессиональных штампов, навязанных нам на протяжении веков нашей христианской истории.

Ключевые слова: митрополия, патриархат, Вселенское православие, автокефалия, диптих.

Yevhen Kharkovshchenko, Doctor of Philosophical Sciences, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
Liudmila Konotop, doctor of Philosophical Sciences, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TO THE HISTORY OF RELATIONS BETWEEN THE PATRIARCHATE OF CONSTANTINOPLE AND THE METROPOLITANATE OF KYIV

To overcome the crisis in modern Ukrainian Orthodoxy and the formation of the Orthodox Church of Ukraine – canonical in content and national in form of life – it is necessary, above all, a deep understanding of the formation and development of the Kyiv metropolitanate and its interaction with the Patriarchate of Constantinople. Researchers of the introduction of Christianity in Ukraine have some difficulties in arguing, as they cannot operate with concrete historical evidence of the simultaneous creation and baptism of a church organization in Kyiv with Christianization. The development of the Kyiv metropolitanate was difficult, complex and was conditioned by many factors: from political to confessional. The problem was studied by scientists of the Department of Religious Studies of the Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine in the multivolume "History of Religions in Ukraine" (A. Kolodny, P. Yarotsky, O. Sagan). The Department of Religious Studies of the Faculty of Philosophy of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (Y. Kharkovshchenko, S. Rudenko, O. Predko, Y. Netetska) deals with this issue. Instead, this issue was raised at the round table "Patriarch Bartholomew: the modern paradigm of Orthodox theology" of the international conference "VII Tancher's readings" in October 2021. Ukrainian scientists, on the basis of new opportunities, sources, and scientific contacts, continue to study the complex issues of the European civilization choice of our state in order to avoid the numerous ideological and confessional stereotypes imposed on us over the centuries of our Christian history.

Keywords: Metropolis, patriarchy, Ecumenical Orthodoxy, autocephaly, diptych.